

23. PRAKSEOLOGIA A OPERATYWNOŚĆ

23.1. Pojęcie operatywności

Człowiek wybił się na pierwszoplanowe miejsce tego świata dzięki dwóm swym cechom:

- umiejętności budowy narzędzi,
- umiejętności przewidywania.

Sukcesywne ulepszenie narzędzi przyczyniało się do coraz to większej operatywności.

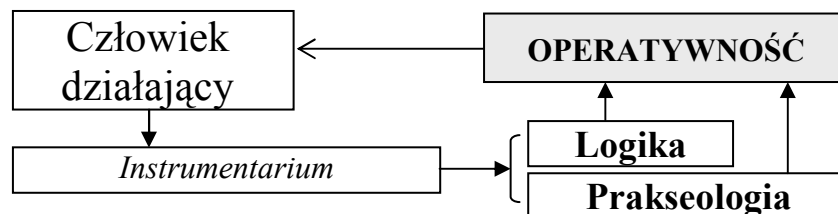

„Operatywność – to cenny walor przedmiotu użytkowego. Wyrabia się je bowiem po to, by służyły komuś do czegoś. Tym lepiej zaś służą celom, do których są przeznaczone, im łatwiej przychodzi użytkownikowi posługiwać się nimi” (T. Kotarbiński [62]).

Słownikowo: **operatywny** (od ang. operative i od łac. operari „pracować nad czym”, „wykonywać coś”) – sprawny, działający energicznie i skutecznie, efektywny [59]. Operatywność pojmowana jest więc jako umiejętność działania i skutecznego doprowadzania podejmowanych przedsięwzięć do końca. **Celem prakseologii jest właśnie uczenie operatywności**, bowiem:

- **operatywność** – to sprawność działania połączona z inicjatywą,
- **operatywny człowiek** – to człowiek energiczny, rzutki, inicjatywny, przedsiębiorczy,
- **operatywna organizacja** – to organizacja, charakteryzująca się takimi cechami, które w sytuacji kryzysowej pozwalają szybko dopasować ją do zmienionych wymogów rynku.

Rozważania dotyczące „dobrej roboty” nie mogą więc dotyczyć wyłącznie operatywności urządzeń technicznych, wspomagających człowieka w jego pracy, lecz muszą także uwzględnić tę cechę w odniesieniu do samego człowieka – jako podmiotu działającego. „Dzielnie się spisał” – czyli wykonał coś dobrze, energicznie, tak jak należy – wykazał się więc operatywnością. I odwrotnie, „ślamazara” – to nikt inny, jak człowiek pozbawiony cech operatywności – nieskuteczny [62]. W tym kontekście prakseologia, obok logiki, wydaje się być głównym instrumentarium operatywności każdego człowieka – rys. 37.

Rys. 37. *Prakseologia jako instrumentarium operatywności*

Cywilizacja, w której przyszło kształcić się i dojrzewać młodemu pokoleniu, uwypukla więc słowo „operatywność”. Dlatego mnożą się kursy, przeszkolenia, warsztaty, a wszystko po to, aby wiedzieć, jak coś wykonać najbardziej właściwie. Na witrynach księgarni coraz więcej książek o znamienitych tytułach: jak umeblować mieszkanie?, jak urządzić ogród?, czy też „jak skutecznie sprzedawać siebie”??? [39]. Chodzi o to, aby człowiek współczesnych czasów był skuteczny – po prostu potrafił coś zrobić. Sugeruje to, że najważniejszą rzeczą dla przyszłych pokoleń nie tyle będzie ważne wiedzieć: „dlaczego coś robię”, ale to, żeby wiedzieć „jak to zrobić” lepiej.

Uczenie operatywności to nie tylko sprawa prakseologii, ale w istocie rzeczy całej edukacji szkolnej [37]. Według M. Rosińskiej „Współczesna dydaktyka wymaga, aby proces nauczania – uczenia się zapewniał uczniom umiejętność planowego i świadomego posługiwania się wiedzą w sensie operatywnym, zarówno w pracy szkolnej, jak i pozaszkolnej. Może to być możliwe, jeśli celem szkoły jest kształcenie inicjatywy i pomysłowości uczniów w posługiwaniu się zdobytą wiedzą w sytuacjach nowych całkiem innych niż te, w których ją dotychczas używali” [113]. Zatem:

Kształcenie operatywności staje się podstawową potrzebą współczesnej edukacji.

23.2. Zapotrzebowanie na operatywność

Z poprzedniego podrozdziału wynika, że operatywność wiedzy jest tak ważna w wykształceniu człowieka, że zabiegi dydaktyczne, jakie podejmowane są przez nauczycieli, muszą zapewnić ją uczniom na każdym stopniu kształcenia (od przedszkola po studia). **Operatywność**, podobnie jak „przedsiębiorczość”, „kreatywność”, „elastyczność” i „zdolność do zmian” – **wyduje się być wpisana w mentalność współczesnego społeczeństwa** [34].

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej tworzy nową jakość i wyższy poziom konkurencji. Będzie ono wymuszało od absolwentów szkół i pracowników wykształcenia nowych umiejętności. Jedną z nich jest właśnie operatywność. Badania przeprowadzone przez Uniwersytet Wrocławski i Politechnikę Wrocławską (Świątek, Witkowski), dotyczące oczekiwań pracodawców i studentów w zakresie rozwijania przez uczelnie zdolności przydatnych w karierze zawodowej, dały następujące wyniki – tabl. 3 [54].

Tab. 3. Zdolności przydatne w karierze zawodowej [54]

Lp	Kolejność wg studentów	Kolejność wg pracodawców
1	myślenie strategiczne	systematyczność
2	umiejętność rozwiązywania problemów	umiejętność rozwiązywania problemów
3	kreatywność	łatwość przystosowania do nowych sytuacji
4	umiejętność negocjacji	opanowanie w sytuacjach stresowych
5	umiejętność wykorzystania teorii w praktyce	operatywność
6	łatwość przystosowania do nowych sytuacji	umiejętność pracy w zespole
7	operatywność	realizacja złożonych celów
8	umiejętność pracy w zespole	umiejętność wykorzystania teorii w praktyce
9	realizacja złożonych celów	zorientowanie na wyniki i jakość
10	opanowanie w sytuacjach stresowych	myślenie strategiczne
11	niezależność działania	zdolności analityczne
12	zdolności analityczne	kreatywność
13	zorientowanie na wyniki i jakość	umiejętność negocjacji
14	myślenie w kategoriach globalnych	niezależność działania
15	zdolność do podejmowania ryzyka	umiejętność samooceny
16	umiejętność samooceny	zdolność do podejmowania ryzyka
17	systematyczność	umiejętność przekazywania wiedzy
18	asertywność	zaufanie we własne osądy
19	przemawianie publiczne	asertywność
20	zaufanie we własne osądy	myślenie w kategoriach globalnych
21	zdolności przywódcze	zdolności przywódcze
22	umiejętność przekazywania wiedzy	przemawianie publiczne

Spośród badanych umiejętności i cech osobowościowych, operatywność znalazła się więc wśród jednych z najważniejszych cech zarówno dla pracodawców (5), jak i studentów (7), bowiem [104]:

„Sprawność maszyn ocenia się przez ich wydajność, sprawność ludzi przez operatywność”.

W zakresie pracy człowieka ze współczesnymi maszynami i urządzeniami technicznymi występuje **specyficzna forma operatywności**, którą określamy często słowem „operator”. Powstał nowy rodzaj działalności zawodowej, polegający na współdziałaniu człowieka z maszyną, czyli stanowisko operatora [52]. Pojęcie „operator” w aspekcie prakseologicznym nie łączy się jednak z określonym stanowiskiem pracy. Jest to raczej określenie, które dotyczy człowieka jako członu kierującego i sterującego dowolnym obiektem. Coraz bardziej staje się zrozumiałe, że organizacja procesu produkcyjnego, a w istocie rzeczy każdego procesu działania, np. uruchomienia „komórki” czy samochodu, nie może uwzględniać wyłącznie jakości maszyn, surowców, czy stosowanej technologii itp., lecz musi spojrzeć na człowieka jako tego, który w procesie jest ogniwem decydującym o funkcjonowaniu całego układu. Ogólnie biorąc, podstawowymi czynnościami człowieka, jako operatora systemu, są procesy orientacji, podejmowania decyzji i wykonawcze [2].

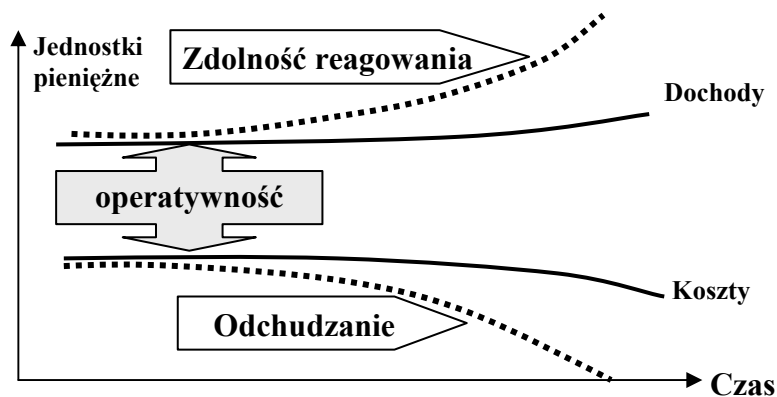
23.3. Operatywność jako miernik sprawności organizacji

Klasyczne mierniki do oceny skuteczności działania przedsiębiorstwa to: jakość, koszty i czas. Okazuje się, że współcześnie są to mierniki niewystarczające do właściwej oceny funkcjonowania i wiodące przedsiębiorstwa przyjęły (przez dynamizowanie kryteriów klasycznych) trzy nowe kryteria. Są to: **operatywność**, zdolność reagowania i „odchudzenie” – rys. 38 [100].

Rys. 38. Klasyczne i nowoczesne kryteria oceny sprawności organizacji gospodarczej [100]

Operatywność – to umiejętność „balansowania” przedsiębiorstwa pomiędzy niezbędnymi kosztami a uzyskiwanymi dochodami. Wynika z tego, że **operatywność jest cechą stopniowalną i można dążyć do jej wzrostu**. Z badań tych wynika również, że istnieje wyraźna korelacja pomiędzy tymi trzema nowymi kryteriami celu działania przedsiębiorstwa. Szybkie procesy i zapasy mają bezpośredni wpływ na koszty – obniżają je. Zdolność reagowania w sensie szybkiego i łatwego realizowania krótkoterminowych i pilnych zleceń, podniesie krzywą dochodów, ponieważ zdolność wyprodukowania staje się coraz bardziej czynnikiem decydującym o kupnie – rys. 39 [100]

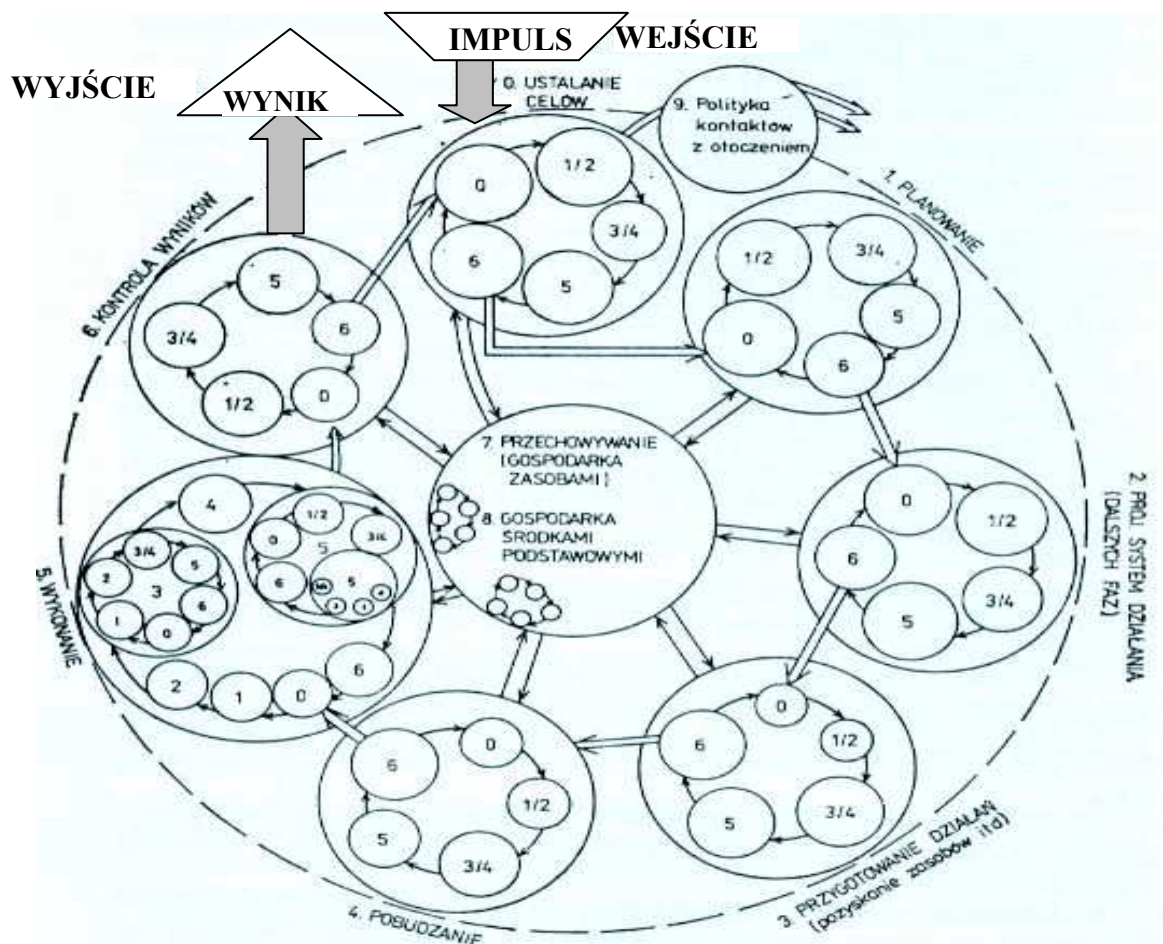
Rys. 39. Wpływ kryteriów celu na sukces przedsiębiorstwa [100]

Operatywność w sytuacji kryzysowej pozwala przebudować szybko całą organizację i dopasować ją do zmienionych wymogów rynku. Pierwszym polem działania, w celu poprawienia operatywności, jest *eliminacja kosztów stałych*, np. przez *outsourcing*, czyli przekazanie części zadań (mniej istotnych) do innych przedsiębiorstw. Drugim polem działania, podnoszącym operatywność, jest „*częstotliwość dostosowań*”, czyli stałego dostosowywania standardów jakości, procesów i struktur do zmieniających się warunków i przepisów gospodarowania [25].

23.4. Operatywność a cykl organizacyjny działania

Osnową realizowania operatywnych systemów działania jest cykl działania zorganizowanego, oparty na tzw. cyklu organizacyjnym H.Le Chateliera (ustalenie celu, planowanie, przygotowanie, wykonanie i kontrola wyniku). Podział taki nie jest jednak pełny, ale do celów analitycznych wystarczający. Wiadomo bowiem, że sprawna realizacja każdego z tych etapów wymaga z kolei takiego samego przebiegu (cyklu). Ten sam układ powtarza się więc wewnątrz każdego z etapów (faz) działania cząstkowego. **Fazy pełnego cyklu organizacji działań** to – rys. 40 [78]:

1. Precyzowanie celów;
2. Planowanie;
3. Projektowanie systemów działania, w tym organizacji;
4. Przygotowanie działań (pozyskiwanie zasobów);
5. Pobudzenie do działania;
6. Działania podstawowe wraz z nadzorem nad ich przebiegiem;
7. Kontrola wyników;
8. Przechowywanie i gospodarka zasobami;
9. Konserwacja i gospodarka środkami trwałymi;
10. Kontakty z otoczeniem.

Rys. 40. Cykl zorganizowanego działania z naniesionymi fazami [78]

Jakkolwiek sprawą istotną jest właściwa kolejność postępowania i w miarę pełne ujęcie elementów działania, to jednak główny ciężar zagadnienia racjonalizacji systemu działania spoczywa na stosowaniu zasad, reguł i prakseologicznych (wcześniej omówionych), które w danych warunkach pozwolą na osiągnięcie maksymalnej operatywności, bowiem:

„W każdym działaniu jest tylko jedna racjonalna droga prowadząca do celu i jest to droga optymalna. Prakseologia jest po to, by zbliżyć się do niej”. [81]